

sella aineistolla. Se on nykysuomeksi sanoitettu ja sovitettu niin, että sisältö on mahdollista esittää musiikillisesti perinteiseen lähes kahden vuosituhannen aikana käytettyyn tapaan. Tämä kaikki on mahdollista siksi, että Hymnarium tarjoaa siihen aineiston ja antaa ohjeet sen käyttöön. Teos on siksi kulttuurihistoriallinen työ.

Se on kulttuurihistoriallinen myös tieteellisesti, sillä hymniaineisto sävelmineen tarjoaa tutkimukselle uutta aineistoa käytettäväksi kirkko-, liturgian- musiikinhistoriallisessa tutkimuksessa. Työryhmän havaitsema turkulaisen hymnilaulutradition sitoutuminen dominikaaniseen vastaavaan käytäntöön ja sen välityksellä sisterssiläiseen hymnilaulutapaan on myös uusi tieteellinen havainto. Frankkien valtakunnassa muotoutuneen gregoriaanisen laulun välittymisen puolestaan sisterssiläiseen hymnilaulutapaan osoittaa, että tämä liturginen traditio on dominikaanien kautta saavuttanut Suomen suoraan Euroopan rintamailta lähes tuhat vuotta sitten. Se on yhä edelleen Hymnarium-teoksen välityksellä aktiivisessa käytössä!

Jyrki Knuutila

Käytännöllisen teologian emeritusprofessori
Helsingin yliopisto

SAANA SVÄRD & JOANNA TÖYRÄÄNVUORI (TOIM.)

Muinaisen Lähi-idän imperiumit: Kadonneiden suurvaltojen kukoistus ja tuho. Helsinki: Gaudeamus 2022. 296 s.

Saana Svärdirin johtaman Ancient Near Eastern Empires (ANEE) -huippuyksikön (2018–2025) työn tuloksena on syntynyt laajalle yleisölle tarkoitettu monipuolinen suomenkielinen katsaus muinaisen Lähi-idän imperiumeihin. Suunnilleen samaan aikaan kirjan ilmestymisen kanssa Suomen kansallismuseossa avautui myös huip-

puyksikön kuratoima, samaa aihepiiriä käsitelty näyttely. Fokuksessa on erityisesti ensimmäinen vuosituhut ennen ajanlaskun alkua, minkä lisäksi aihetta ajankohtaistetaan kertomalla suomalaisen Lähi-idän tutkimuksen modernista historiasta.

Kirja jakautuu johdantoon, yhteentoista pää-lukuun ja epilogiin, minkä lisäksi tulevat viitteet, kirjallisuusluettelo, hakemistot, kirjoittajaesitte-lyt ja loppukiitokset. Johdannon ovat kirjoittaneet toimittajat Svärd & Töyräänvuori. Päälukujen aiheet ovat Johdatus muinaisen Lähi-idän historiaan ja valtakuntiin (Saana Svärd), Kirjoitustaidon kehittyminen (Aleksi Sahala & Joanna Töyräänvuori), Kirjallisuus ja mytologia (Aino Hätinén), Uskonto ja uskonnollisuus (Reettakaisa Sofia Salo), Tiede ja taikausko (Mikko Luukko), Taide ja arkkitehtuuri (Antti Lahelma & Marta Lorenzon), Arkielämä muinaisessa Lähi-idässä (Kirsi Valkama), Sukupuoli ja seksuaalisuus (Martti Nissinen), Muinaisen Lähi-idän talous (Jason M. Silverman), Kuninkuus, hallinto ja lainkäyttö (Raija Mattila) sekä Kansallisuus, etnisyys ja muinaiset muutto-liikkeet (Joanna Töyräänvuori). Epilogi aiheesta Muinaisen Lähi-idän tutkimus Suomessa on Rick Bonnien käsialaa. Teksti on läpi kirjan sujuvaa ja kohderyhmän huomioon ottaen sopivan tasoista. Kirjassa on myös hienot kannet ja paljon upeita kuvia muinaisen Lähi-idän arkeologisista kohteista sekä niistä tehdyistä esinelöydöistä.

Tilanpuutteen vuoksi voin nostaa esiin vain joitain mielenkiintoisia ja teologian kannalta relevantteja kohtia. Johdatusartikkelissaan Svärd muistuttaa, että useimmat muinaisen Lähi-idän valtakunnat sijaitsivat ”nykyisen Irakin valtion alueella”, vaikka alueen aavikot eivät varsinaisesti koskaan olleet osa imperiumeja (s. 18–19). Jumalia oli useita, mutta jokaisella kaupungilla oli pääjumalansa (s. 25). Uskontoa käsittelevää neljättä lukua myöten kirja päättää vaieta assyriologi Simo Parpolan teoriasta, jonka mukaan yksijumalaisuus olisi syntynyt Assyriassa tai että jumalat olisi nähty yhden ja saman jumaluuden ilmentyminä. Sen sijaan saamme Svärdiltä erinomaisen valaisevan ajankohtaistavan vertauksen muinaisesta jumalmailmasta: ”Real Madridin kannattajat eivät suinkaan kiellä sitä, etteikö muuallakin voisi olla taitavia pelaajia, mutta oman kaupungin

seura on kuitenkin itseoikeutetusti etusijalla. Sodankäyntiin Mesopotamiassa saattoi kuulua myös valloitetujen alueiden jumalien tuominen Assyrian pääkaupunkiin. Mesopotamialaisessa kontekstissa tämä tarkoitti suunnilleen samaa kuin FC Real Madridin kannattajille tarkoittaisi se, että koko joukkue napattaisiin Milanoon ja Madridin kotiareena Santiago Bernabeu jäisi kumisemaan tyhjiyttään.” (s. 42)

Raamatun ja muinaisen Lähi-idän mielenkiintoisista keskinäisvaikutteista saadaan esimakua maininnassa, jonka mukaan Akkadin imperiumin kuningas Sargonin syntymästä kertova legenda on Vanhassa testamentissa siirretty kuvaukseen Mooseksen syntymästä. Erinomainen luku päättyy kuitenkin valitettavan eurooppakeskeiseen lausumaan, jonka mukaan Aleksanteri Suuren valloitusten jälkeen ”Mesopotamian historiasta voidaan hedelmällisimmin keskustella osana Kreikan ja Rooman historiaa” (s. 48). Miksi Rooman, kun kreikkalaisten seleukidien jälkeen arameankielinen Mesopotamia jäi pääasiassa Persian parthilaisten ja sasanidien ja sen jälkeen arabien vallan alle?

Toisessa luvussa käsitellään kiehtovaa tarinaa siitä, kuinka nuolenpääkirjoitus syntyi ja kuinka sitä opittiin lukemaan. Raamatun patriarkkojen ja Mooseksen käyttämää kieltä pohtiville avuksi voi tulla tieto protokanaanilaisesta tai protosiinilaisesta aakkoskirjoituksesta: ”On perusteltua olettaa, että aakkoskirjoitus syntyi kahden kulttuurin kohdatessa: egyptiläisen ja muinaissemiläisen.” (s. 63) Kolmannessa luvussa annetaan mielenkiintoisia tekstiesimerkkejä muinaismesopotamialaisesta kirjallisuudesta kuten rukous kuujumalalle, elegia synnytyksessä kuolleen naisen muistolle ja ”Palmun ja viiniköynnöksen kilpapurhelu”. Erilisten esineiden tai olioiden väittelyt ovat erityinen Lähi-idän kirjallisuudenlaji, joka jatkuu myös syyrialaisessa kristillisyydessä.

Asiallisen uskontoluvun jälkeisessä tiedettä ja taikauskua käsittelevässä luvussa Mikko Luukko pohtii ansiokkaasti nykytutkijan ja tutkimuskohteen välistä kuilua todetessaan, ettei muinainen mesopotamialainen sanonut: ”Tässä me harjoitamme hieman taikauskua.” (s. 112) Enteiden lukemisessa pääteltiin loogisesti ”jos X, niin Y”, mutta

nykyihmisestä päätelmissä ”ei usein kuitenkaan näytä olevan päätä eikä häntää” (s. 116–117). Assyrian valtakunnan luotettavin keino jumalallises- sa viestinnässä ja poliittisessa päätöksenteossa oli uhrieläimen maksan tulkinta. Toisaalta astrologia ja horoskoopit ovat yhä nykypäivää.

Taideluvussa selitetään, ettei taidetta ollut muinaisessa Lähi-idässä taiteen vuoksi vaan sillä oli useimmiten jokin uskonnollinen tai ideologinen tarkoitus. Patsaat olivat eläviä olentoja, joiden kanssa kommunikoitiin ja joita syötettiin. Niitä voitiin myös teloittaa esimerkiksi leikkaamalla niiltä pää irti. Vähemmän ideologisesta arkielämästä kertova luku käsittelee muun muassa ruokaa, kodin irtaimistoa ja vaatetusta, kun taas ajan henkeä huokuva sukupuoliluku kertoo mesopotamialaisten ”[m]iesten, naisten ja muunsukupuo- listen” (s. 198) elämästä. Istar-jumalatar esitellään ”queer-hahmona”, ja häntä temppelissä palvellut arvoituksellinen *assinnu* oli queer ”epäilemättä aikalaistenkin silmin” (s. 197). Luvun summaa loppulause: ”Vaikka intersektionaalisuus on ver- raten uusi termi, sukupuolen moniperustaisuus oli totta jo muinaisessa maailmassa.” (s. 198)

Talousluvussa Jason M. Silverman muistut- taa, että uskonto ja kulttuuri ”määrittivät, mitä hyödykkeitä pidettiin tarpeellisina tai ylellisyyk- sinä ja mitkä käytännöt olivat hyväksyttäviä niitä hankittaessa” (s. 213). Silvermanin mukaan muinaisen Lähi-idän taloutta on tarkasteltu lähinnä uusmarxilaisissa ja uusinstitutionaalisissa kuplissa ilman vuorovaikutusta. Raija Mattilan luku tarjoaa erinomaisen katsauksen Assyrian hallintoon ja virkamiehiin, joista Raamatustakin muistetaan ainakin ylimmäinen juomanlaskija eli Rabsake (*rab šaqê*, 2. Kun. 18:17). Töyräänvuoren artikkeli etnisyydestä ja muuttoliikkeistä muis- tuttaa ihmisten muuttaneen aina, pakosta (kuten pakkosiirtolaisuudet) tai vapaaehtoisesti.

Luku sisältää myös hyödyllistä pohdintaa kansan ja etnisyyden määritelmästä. ”Kansoilla voidaan tarkoittaa nimettyä ihmisryhmää, jonka jäsenet tuntevat kuuluvansa sen osaksi ja jonka jäsenyys erottaa heidät joistain toisista ihmisryh- mistä.” (s. 235) Etnisyys (*ethnos*) taas viittaa tar- kemmin samoista esivanhemmista polveutuvaan yhteisöön. Herodotoksen mukaan kreikkalaisuus

koostui jaetuista verestä, kielestä, pyhätöistä ja tavoista.

Töyräänvuori kirjoittaa: ”Nykyään etnisyyttä tarkastellaan erilaisten ryhmänsisäisten ja ryhmävälisen vuorovaikutusten kautta eikä sitä pidetä universaalina tai olemuksellisenä osana ihmisryhmien muotoutumista. Etniset ryhmät ovat sosiaalisesti rakentuneita ja perustuvat subjektiiviselle uskomukselle jaetusta yhteisöstä. Etnisyys rakentuu muun muassa yhteisen kulttuuriperinnön, uskonnon, kielen, alkuperän sekä ulkoisten piirteiden yhteneväisyydelle. – – Etnisyyteen liittyy myös etnisen identiteetin käsite eli ihmisen oma käsitys kuulumisestaan johonkin etniseen ryhmään.” (s. 242) Tätä erinomaista teoreettista taustoitusta vasten olisi ollut harvinaisen mielenkiintoista lukea Töyräänvuoren analyysi nykyassyrialaisesta etnisestä identiteetistä, mutta valitettavasti kirjassa ei sanota siitä sanaakaan. Kirjan yksi harmittava puute onkin täysi vaikeneminen koko assyrialaisen jatkuvuuden kysymyksestä, vaikka se on ollut suomalaisessa assyriologiassa hyvinkin merkittävä teema Simo Parpolan artikkelien ansiosta. Nyky-Suomessakin on olemassa Suomi-Assyria -yhdistys ja Ruotsissa kymmeniä tuhansia assyrialaiskristittyjä.

Teologina jäin kaipaamaan kirjan kokonaisuudessa myös yksittäisviittauksia vahvempaa kytkeä Raamattuun. Lähteihän jo Abraham Kaldean Urista, ja ennen kaikkea Assyrian ja Babylonian pakkosiirtolaisuudet näyttelevät ohittamatonta teologista roolia Vanhan testamentin historiassa. Juuri niiden asettamaan ongelmaan (kahdentoista heimon hajaantuminen ja karkotus luvasta maasta, Jumalan temppelin tuho ja Daavidin valtakunnan katkeaminen) Vanhan testamentin profeetat pyrkivät vastaamaan, ja tätä taustaa vasten suuri osa Uudestakin testamentista tulee ymmärretyksi.

Epilogissa Rick Bonnie kertoo suomalaisen Lähi-idän tutkimuksen historian kiehtovan tarinan närpiöläisestä Karl Frederik Enebergistä Georg August Walliniin ja Knut Tallqvistista Simo Parpolaan. Bonnie muistaa mainita teologian olleen merkittävä taustatekijä suomalaisessa muinaisen Lähi-idän tutkimuksessa. Kirjan loppulause toteaa, että käsillä oleva teos pyrkii

tarjoamaan pitkän ja kunniakkaan suomalaisen assyriologian tutkimusperinteen hedelmiä ”asiasta kiinnostuneille ja ehkä tuleville muinaisen Lähi-idän tutkijoille” (s. 263). Kirja onnistuu hyvin monipuolisessa muinaisen Lähi-idän imperiumien esittelyssä, ja onkin todella toivottavaa, että se innostaa uusia ihmisiä muinaisen Irakin, Syyrian ja Israelin historian pariin.

Emil Anton, TT
Katolisen uskonnon opettaja
The English School of Helsinki

EMILIO BETTI

Hermeneutics as a General Methodology of the Sciences of the Spirit. Law and Politics: Continental Perspectives. London: Routledge 2021. 104 s.

Vuonna 1962 Länsi-Saksassa, Tübingenissä, ilmestyi italialaisen lakitieteen professorin ja hermeneutiikan teorian tutkijan Emilio Bettin (1890–1968) saksaksi kirjoittama pieni teos *Die Hermeneutik Als Allgemeine Methodik der Geisteswissenschaften*. Se oli vahvasti argumentoitu, liki hurja hyökkäys filosofista hermeneutiikkaa vastaan. Maaleina olivat teologi Rudolf Bultmann ja hermeneutikko Hans-Georg Gadamer. Nämä kaksi hyvin vaikutusvaltaista saksalaista tutkijaa perustivat hermeneutiikan teorian väljästä Martin Heideggerin fenomenologiaan, jossa hermeneutiikalla oli suuri merkitys. Siinä, karkeasti tiivistäen sanottuna, tekstin merkitys oli tulkit-sijan luoma. Koska Betti hylkäsi Heideggerin hermeneutiikan, oli selvää, että hän ei hyväksynyt myöskään sen pohjalta kehitettyjä jatkoteorioita. Perusongelma Gadamerin hermeneutiikassa oli, että tulkinnan oikeellisuutta oli mahdotonta todistaa tai kumota. Tämä hermeneutiikan kysymys on yhtä tärkeä kuin vaikeakin.

Gadamerin, Bultmannin ja Bettin välillä käytiin kiivasta keskustelua 1960-luvulla, ja kaikkien